

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه کوثر شهرستان کاشان

عنوان

مراقبت های اخلاقی مادر در دوران

شیردهی

استاد راهنما

جناب آقای اصولی

پژوهشگر

عطیه قاسمی

دی ۱۳۹۲

استحسان

www.danesh.ir

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه کوثر شهرستان کاشان

عنوان

مراقبت های اخلاقی مادر در دوران

شیردهی

استاد راهنما

جناب آقای اصولی

پژوهشگر

عطیه قاسمی

دی ۱۳۹۲

چکیده

در این تحقیق اخلاق مادر در دوران شیردهی بررسی شد . مادر باید از تولد کودک تلقی مثبت داشته و او را بپذیرد . او باید ابراز شادمانی کند و شکر پروردگار را به خاطر داشتن فرزند سالم به جای آورد و با نوای اذان و اقامه در گوش کودک او را از شنیدن آهنگ های شیطانی باز دارد . با نامی نیکو او را بخواند . با شیره ی جان او را غذا دهد تا هم بنیه او را قوی کند و هم حالات و روحیات خود را به او منتقل نماید . آرام و با توسل به ائمه او را از شیر بگیرد . در مقابل گریه و اذیت های او صبر کند و برخورد لطیفی داشته باشد و با انتخاب قصه و لالایی مناسب او را بخواباند . مادر به خوب بودن فرزند کمک کند با تأمین نیازهای او ، پاسخ به موقع به احتیاجات او و ایجاد حس عزت نفس در او . و در آخر هماهنگی مادر با همسر در شیوه تربیت و داشتن وحدت رویه در مقابل نوزاد ، به پرورش بهتر فرزند کمک کند .

فهرست

- ۱..... مقدمه
- ۲..... اخلاق اسلامی مادر
- ۲..... تلقی مثبت و پذیرش والدین نسبت به نوزاد
- ۳..... ابراز شادمانی از تولد نوزاد
- ۴..... شکرگزاری مادر
- ۴..... اذان و اقامه
- ۵..... غذای مادر بعد از زایمان
- ۵..... نگاه کردن به عورت طفل
- ۶..... نام گذاری فرزند
- ۷..... ثواب شیر دادن کودک
- ۸..... تغذیه نوزاد با شیر مادر
- ۹..... کمترین مدت شیردهی (ظلم مادر به نوزاد)
- ۹..... تاثیر حالات و روحيات مادر در فرزند از طريق شیر
- ۱۰..... الف) تقوای مادر
- ۱۱..... ب) هیجانات مادر
- ۱۱..... ج) غذای حلال

- ۱۳..... (د) روحیات مادر
- ۱۳..... نکاتی اخلاقی هنگام شیر دادن
- ۱۵..... گرفتن فرزند از شیر
- ۱۵..... راه های گرفتن فرزند از شیر
- ۱۶..... صبر در برابر اذیت های (گریه) نوزاد
- ۱۶..... دلیل گریه کودک و برخورد مادر (برخورد لطیف مادر با کودک)
- ۱۷..... بوسیدن نوزاد
- ۱۸..... انتخاب لالایی و قصه و آهنگ های مناسب
- ۱۹..... زمینه سازی برای تجربه موفق کودک
- ۲۰..... کمک به خوب بودن فرزند
- ۲۱..... تبعیض نگذاشتن بین کودکان
- ۲۲..... ایجاد حس عزت نفس
- ۲۲..... الف) انتقال حس دوستی
- ۲۲..... ب) احترام به کودک
- ۲۳..... ج) تحسین کودک
- ۲۳..... تأمین نیازهای کودک
- ۲۳..... الف) نیاز ایمنی
- ۲۴..... ب) نیاز وابستگی و تعلق

- ۲۵..... (ج) نیاز بازی (پایین آمدن تا سرحد کودکی)
- ۲۵..... پاسخ به موقع مادر به احتیاجات نوزاد
- ۲۶..... وحدت رویه والدین در مقابل نوزاد
- ۲۷..... هماهنگی گفتار و رفتار والدین
- ۲۷..... رفتار مادر با همسر در برابر نوزاد
- ۲۹..... نتیجه
- ۳۰..... فهرست منابع

مقدمه

تربیت فرزند یکی از وظایف سنگین و خطیر والدین است و عمده شخصیت فرد در همان سال های اول زندگی شکل می گیرد زیرا یادگیری و تربیت در کودکی مثل نقش روی سنگ می ماند در این تحقیق مراقبت های اخلاقی مادر در دوران شیردهی مورد بررسی قرار می گیرد . برای تحقق این منظور ، موضوع در روایات بررسی شده است . البته این موضوع را می توان از دید روانشناسان ، جامعه شناسان ، رفتار شناسان و ... بررسی کرد .

در دوران حساس شیردهی مراقبت والدین به ویژه مادران به عنوان کسانی که بیشترین ارتباط و تاثیر گذاری را روی کودک دارند ، خیلی مهم است . پس لازم است در این زمینه کار گسترده ای شکل گیرد تا مادران با بهره گیری از آن بتوانند بهترین اثر را روی کودک بگذارند . وقتی شخصیت کودک از ابتدا به درستی شکل گیرد از بسیاری از مشکلاتی که در دوره های بعدی به ویژه بحران هویت دوران نوجوانی ، که ممکن است ایجاد شود ، جلوگیری می کند .

در این تحقیق از کتاب های حلیه المتقین محمد باقر مجلسی ، معراج السعاده نراقی ، خانواده و تربیت مهدوی مرتضی آقا تهرانی استفاده شده است . در این منابع مطالب به صورت مختصر و پراکنده آمده است . این تحقیق به صورت جزئی و خاص به مراقبات اخلاقی در دوران شیردهی پرداخته است .

روش تحقیق ، روش کتابخانه ای می باشد .

در این تحقیق به عنوان های ذیل پرداخته شده است . اخلاق اسلامی مادر ، تلقی مثبت و پذیرش والدین نسبت به نوزاد ، ابراز شادمانی از تولد نوزاد ، شکرگزاری مادر ، اذان و اقامه ، نام گذاری فرزند ، تغذیه نوزاد با شیر مادر ، تأثیر حالات و روحیات مادر در فرزند از طریق شیر ، گرفتن فرزند از شیر ، صبر در برابر اذیت های نوزاد ، دلیل گریه کودک و برخورد لطیف مادر با او ، انتخاب لالایی و قصه مناسب ، کمک به خوب بودن فرزند ، ایجاد حس عزت نفس ، تأمین

نیازهای کودک ، پاسخ به موقع به احتیاجات نوزاد ، وحدت رویه والدین در مقابل نوزاد ، هماهنگی در گفتار و رفتار والدین ، رفتار مادر با همسر در برابر نوزاد .

اخلاق اسلامی مادر

مادر برای تحویل دادن فرزندی وزین، مودب ، پاک ، با صلابت ، خردمند ، باید دارای وجودی پاک و فکری سالم و اخلاقی انسانی باشد.^۱

مادرانی که اخلاق اسلامی را رعایت می کنند مادرانی که از وقار و سنگینی و ادب برخوردارند نوزادانشان با نگاهی که دائم به مادر دارند و گوشی که تا مدتی وقف صدای مادر است از مادر بدون تردید شکل می گیرند.^۲

زن اگر خصوصیات مادری را از دست بدهد و خود را در عرصه آزادی به معنای غربی بیندازد و با هر کس و ناکسی بگوید و بخندد و بنشیند و رفت و آمد کند ، به خود و به شوهر و به فرزند ، به خاطر لذائذ جسمی و مادری بی اعتنا باشد ، مادر نیست ، درنده ای است که به جان خانواده افتاده و گرگ خطرناکی است که شرف و کرامت و عفت و پاکی خانواده را به باد خواهد داد .^۳

تلقی مثبت و پذیرش والدین نسبت به نوزاد

والدین پس از تولد کودک وظایف متعددی دارند . اولین نکته تلقی مثبت والدین نسبت به نوزاد است . آنان باید فرزند را چه دختر یا پسر بپذیرند و او را نعمتی از جانب خدا بدانند . سلامت نوزاد مهم ترین و اولین امری است که باید توجه والدین را به خود جلب کند . اگر به دلایلی والدین به تولد فرزند جدید علاقه مند نبودند و به عبارتی فرزند ناخواسته بوده است ، پس از

^۱ حسین ،انصاریان ، نظام خانواده در اسلام ، چاپ شانزدهم ، قم :انتشارات ام ابیها ، ۱۳۷۶، ص ۴۳۴

^۲ همان ، ص ۴۳۷

^۳ همان ، ص ۴۳۴

تولد فرزند باید در گفتار و رفتار و علایم مختلف بدنی، پذیرش فرزند را در حد توان بروز دهند.
دختر را حسنه ای از جانب خدا و پسر را نعمتی از او بدانند. درخواست فرزند دختر از خداوند
از امور مطلوب در اسلام است و بی میلی نسبت به فرزند دختر در کلمات اولیای دین به شدت
مزمت شده است.

یکی از آداب تولد نوزاد، تبریک، دعا و ابراز شادمانی است. ابراز شادمانی دیگران والدین را
شاد و خشنود خواهد کرد و همین خشنودی والدین در پذیرش فرزند اثر خواهد گذاشت. تمایل
و علاقمندی والدین به ویژه مادر در ثبات شخصیت کودک موثر است. در مقابل مادرانی که
علاقمند به شیر دادن کودک خود نیستند و آن ها را با بی میلی در آغوش می گیرند، انزوا، نقص
حسی و احتمالاً صرع در نوزاد خود پدید می آورند.

اگر والدین نخواهند و یا نتوانند پذیرش فرزند را از خود بروز دهند، او پس از درک این موضوع
، احساس مثبتی از خود نخواهد داشت و خود را ارزشمند تلقی نخواهد کرد به این ترتیب عزت
نفس کودک آسیب خواهد دید و در زندگی در برابر مشکلات ناتوان خواهد بود و زمینه بروز
ناهنجاری ها و رفتارهای نامناسب در او فراهم خواهد شد.^۱

ابراز شادمانی از تولد نوزاد

از آداب تولد نوزاد عقیقه برای فرزند و برگزاری مهمانی و شادمانی برای تولد او و صدقه دادن
برای سلامتی اوست. همه ی این امور چه در کوتاه مدت و چه در طولانی مدت تاثیر عاطفی و
روانی مثبت در کودک دارد.^۲

^۱ محمد رضا، سالاری فر، درآمدی بر نظام خانواده در اسلام، چاپ چهارم، قم: مرکز نشر هاجر، ۱۳۸۸، ص ۱۴۶

^۲ همان، ص ۱۴۸

شکرگزاری مادر

منقول است که چون به آن حضرت (علی بن حسین علیه السلام) بشارت فرزند می دادند نمی پرسیدند که پسر است یا دختر بلکه اول می پرسید که خلقتش درست است؟ پس اگر می گفتند که درست است و عیبی در خلقتش نیست می فرمود: الحمد لله الذی لم یخلق منی شیئا مشوها سپاس خداوند را که از من نیافرید فرزندی را که قبیح و معیوب باشد.

مادر باید شکرگذار خداوند باشد از اینکه نعمتی سالم به او داده و از اخلاق جاهلیت به دور باشد که ارزش پسر را بیشتر از دختر می داند. این حدیث در جامعه ای که سابقه جاهلیت دارد و برای دختر ارزش قائل نمی شدند و حال امام اینگونه می فرماید.^۱

اذان و اقامه

در روایتی آمده است که پیامبر (صلی الله و علیه و آله) فرمان داد تا در گوش راست و چپ امام حسن (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) اذان و اقامه گفته شود و همراه اذان در گوش آن دو بزرگوار حمد، آیه الکرسی و آخر سوره حشر و همچنین سوره اخلاص و معوذتین خوانده شود.^۲

می گویند اولین عضوی که از نوزاد کار خود را شروع می کند گوش اوست. قرآن برای گوش جایگاه ویژه ای قائل شده است. گوش در همان لحظات اول ولادت می شنود و مغز شنیده را می گیرد و در خود حفظ می کند. صدا در مشاعر طفل اثر می گذارد. مادر باید مواظب باشد که خانه از صدای ناباب و حرام و آلوده پاک باشد و گرنه کودک را از نظر فکری و روانی آلوده می کند. شیوه رسول خدا و امامان معصوم اذان گفتن و اقامه در لحظات اول تولد در گوش راست و چپ نوزاد بود. آوای توحید، نبوت، امامت و زمزمه شتاب به سوی فلاح و نماز باید گوش

^۱ محمدباقر، مجلسی، حلیه المتقین، چاپ سیزدهم، قم: انتشارات هجرت، ۱۳۷۳، ص ۱۲۶

^۲ سیما، میخبر، ریحانه بهشتی یا فرزند صالح، چاپ هشتاد و سوم، قم: نورالزهرا، ۱۳۸۲، ص ۱۶۲

کودک را نوازش بدهد، تا زندگی و حیات را با این واقعیات شروع و با آن ها ختم کند، مسلمان به دنیا وارد گردد و مسلمان از دنیا برود نگویید یک روزه است، نمی فهمد شعورش نمی رسد و قدرت گیرندگی ندارد که همه ی اینها را به صورتی نو، فعال، قوی و پر قدرت دارا می باشد.^۱

بهتر است اولین چیزی که نوزاد می شنود اذان و اقامه باشد (تا هم از شر شیطان در امان بماند و هم عقاید صحیح را به او تلقین شود. ابتدا تلقین عقاید مثل انداختن تخم است در سینه زمین و تربیت و آموزش های بعدی شبیه به آب دادن و مراقبت کردن از دانه است تا نمو کند و قوت گیرد و درختی حاصل شود که میوه آن رسیدن به قرب خداوند احد و سعادت ابدی است.^۲

غذای مادر بعد از زایمان

در حدیث معتبر از حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) منقول است که زنان را بعد از ولادت فرزند خرمانی برنی بخورانید تا آن که فرزند زیرک و بردبار شود.^۳

نگاه کردن به عورت طفل

در حدیث معتبر منقول است که حضرت علی بن الحسن (علیه السلام) چون وقت ولادت زن می شد می فرمود که زنان را از خانه بیرون کنید که اول مرتبه نظر زن بر عورت طفل نیفتد. (با اینکه نگاه به عورت دختر یا پسر تا به سن تکلیف نرسند) (یا سن تمیز و ممیز شدن) حرام نیست اما از کلام امام می فهمیم حتی در همان لحظه اول و روز اول تولد نگاه به عورت طفل جایز نیست شاید اشاره به کراهت آن داشته باشد (اگر حرام نباشد).

^۱حسین، انصاریان، همان کتاب، ص ۳۹۹ و ۴۰۰

^۲احمد بن محمد مهدی، نراقی، معراج السعاده، چاپ اول، تهران: انتشارات پیام آزادی، ۱۳۷۸، ص ۱۰۵

^۳محمد باقر، مجلسی، همان کتاب، ص ۱۲۶

لازم است مادر نوزاد به این نکته توجه داشته باشد و فرزندش را در مقابل زنان و مردان دیگر عوض نکند حتی در مقابل کودکان دیگر نیز این کار را انجام ندهد و شاید عوض کردن در حضور کودکان بدتر باشد.^۱

نام گذاری فرزند

شخصی به حضرت صادق (علیه السلام) گفت که خدا به من پسری داده است. فرمود که مبارک باشد چه نام کرده ای او را. گفت: محمد. حضرت سر را به جانب زمین فرود آوردند و مکرر اسم محمد را می گفتند تا آن که نزدیک شد که روی ایشان به زمین برسد. پس فرمودند که جان خودم و فرزندانم و زنانم و پدر و مادرم و جمیع اهل زمین فدای حضرت رسول (صلی الله و علیه و آله) باد. چون او را چنین نام مبارکی کرده ای او را دشنام مده و او را مزین و بد به او مرسا و بدان که هیچ خانه ای نیست که در آن اسم محمد باشد مگر آن که هر روز آن خانه را مقدس و مطهر می گردانند.

حضرت رسول (ص) فرمودند: فرزندی را که محمد نام کنید، او را گرامی دارید و جا از برای او در مجلس بگشایید و رو به سوی او ترش مکنید. و فرمود که هر اهل بیتی که در میان ایشان نام پیغمبری باشد البته حق تعالی هر روز صبح و پسین ملکی می فرستد که دعا کند بر ایشان به قدس و پاکی.

اگر چه در اینجا واجب نشده و حکمی نداده اند برای اینکه نام فرزندمان را چه بگذاریم و مادر می تواند نامی که دوست دارد برای فرزندش انتخاب کند. اسمی که انتخاب می شود نشان دهنده یک راه، رفتار، عقیده است و آثار خاص خودش را دارد.^۲

^۱ همان، ص ۱۲۶

^۲ محمد باقر، مجلسی، همان کتاب، ص ۱۲۹

انتخاب نام شایسته و خوب برای کودک ، اولین نیکی والدین به فرزند است . نام فرد تاثیر تربیتی ویژه ای بر او دارد . نام هر کس نمادی از شخصیت و بیان گر هویت او برای دیگران است . در هر فرهنگی اسامی ویژه ای رایج است از این رو با نام بردن فرد ، هویت شخصی و فرهنگی او تا حدی معلوم می شود . نام نیک احترام به شخصیت فرد است و احترام دیگران را نیز برمی انگیزد . نام همواره تا پایان زندگی حتی در قیامت همراه فرد است . و بر او اثر وضعی دارد . به همین جهت فرد خود را همسان با نامش می کند مانند حر در حادثه کربلا .^۱

اگر فرد به اسامی بزرگان نامیده شود ، به طور ناخودآگاه سعی دارد همانند و مشابه آنان شود و رفتارهای آنان را الگو قرار دهد . در مقابل نام بد نیز موجب بی احترامی فرد و وسیله ای برای تمسخر و آسیب به شخصیت او به ویژه در کودکی و نوجوانی می گردد.^۲

آنچه از این روایات فهمیده می شود اینکه بهترین نام ، نام پیامبران و به طریقه اولی ائمه معصوم است . دوم اینکه با نام گذاری فرزند به این نام ها نظر خداوند و ملائکه را به سمت فرزندان جلب می کند و دعای ایشان را خواهیم داشت . سوم اینکه به احترام نام پیامبر و ائمه معصومین که فرزندان را با آن می خوانیم ، باید به فرزندان نیز احترام بگذاریم یعنی نام گذاری روی رفتارها و اخلاق بعدی مادر اثر می گذارد (او را دشنام نده ، نزن ، گرامی دار)

ثواب شیر دادن کودک

رسول خدا فرمود : هر گاه زن باردار شود همانند روزه دار و نمازگزار و مجاهدی است که با جان و مالش در راه خدا می جنگد و هر گاه زایمان کند بزرگی پاداش وی را هیچ کس نمی داند و هر گاه شیر می دهد ، هر مرتبه مکیدن کودک برابر است با آزاد ساختن برده ای از فرزندان

^۱محمد رضا،سالاری فر ،همان کتاب،ص۱۴۷

^۲محمد رضا،سالاری فر ،همان کتاب،ص۱۴۸

اسماعیل و هر گاه از شیردهی فارغ می شود فرشته بزرگواری به پهلویش می زند و می گوید خدا تو را آفریده است کارت را از نو آغاز کن.^۱

تلقی معنوی از وظایف والدین دو تاثیر مهم بر آن ها دارد : اولاً موجب تلاش بیشتر آن ها در این جهت می شود . ثانیاً باعث می شود آنان رفتار خویش را واجد ارزش معنوی ببینند و در نتیجه دشواری های این وظایف برای آن ها تا حدی آسان شود . در این صورت وظایف خانوادگی خویش را ضمن سایر وظایف دینی قرار داده و آن ها را منحل یا جدا از وظایف دینی احساس نمی کنند .^۲

تغذیه نوزاد با شیر مادر

امام صادق (علیه السلام) فرمود : که حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) فرمود : دوست دارید اطفال خود را و رحم کنید ایشان و اگر وعده کنید وفا کنید به آن زیرا که ایشان گمان می کنند که شما روزی می دهید ایشان را .

وقتی نوزاد گریه می کند مادر باید علت گریه را بفهمد تا سریع نیاز او را رفع کند که این یکی از نشانه های دوست داشتن فرزند است . دومین نکته اینکه مادر خودش از شیر خودش به فرزند غذا بدهد.^۳

روزی کودک در سینه مادر است و مادر به خاطر جهات شخصی با خیالات خام یا حفظ بعضی از امور جسمی حق ندارد طفل را از روزی خداداده محروم کند و او را به شیرخشک و به شیر حیوان و اموری از این قبیل حواله دهد.^۴

^۱ عبد الله ، جوادی آملی ، مفاتیح الحیاه ، چاپ هفتاد و هشتم ، قم : اسراء ، ۱۳۹۱، ص ۲۴۳

^۲ حسین، انصاریان، همان کتاب، ص ۱۲۸

^۳ محمدباقر، مجلسی، همان کتاب ، ص ۱۳۸

^۴ حسین ، انصاریان ، همان کتاب ، ص ۴۰۲

زیرا خداوند روزی طفل را با تولدش در سینه مادر قرار داده و فرزند گمان می کند که مادرش روزی و غذای او را می دهد، که اگر مادر در انجام این وظیفه کوتاهی کند (اصلاً شیر ندهد و یا شیر دادن را به تاخیر بیندازد) باعث گمان بد فرزند به روزی رسان می شود.

کمترین مدت شیردهی (ظلم مادر به نوزاد)

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: هر چه کمتر از بیست و یک ماه شیر می دهند به فرزند، ظلم است بر طفل.^۱

حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) فرمودند: خدا غضب نمی کند برای چیزی مثل آن که غضب برای ظلم بر زنان و طفلان می کند.^۲ (یعنی اگر مادر کمتر از بیست و یک ماه بدون دلیل و عذر به نوزاد شیر دهد ظلمی به نوزاد کرده که موجب غضب شدید خداوند می شود آن هم چه غضبی. زیرا نوزاد نیرویی ندارد که حقش را از کسی بگیرد و خداوند بهترین حامی است برای ضعیفان).

تأثیر حالات و روحیات مادر در فرزند از طریق شیر

از عوامل موثر بر رشد جسمانی، روانی و اخلاقی نوزاد تغذیه با شیر مادر است به گونه ای که غذای مناسب تر از شیر مادر برایش وجود ندارد. این نکته را پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود و هر روز شواهد علمی بیشتری آن را تایید می کند. شیر مادر علاوه بر آن که مناسب ترین غذا برای رشد جسمانی کودک است و باید از ابتدای تولد تا حداکثر دو سالگی به او داده شود، در اخلاق و روان تأثیر جدی دارد. در کلمات اولیای دین درباره تأثیر شیر زن در بچه شیرخوار از

^۱ محمدباقر، مجلسی، همان کتاب، ص ۱۳۶

^۲ همان، ص ۱۳۸

نظر روانی، اخلاقی، دینی و حتی ظاهری تاکید شده است به گونه ای که حتی گفته شده زیبایی

و زشتی چهره زن شیرده به کودک سرایت می کند.^۱

«الرضاع یغیر الطباع» شیر دادن طبیعت اطفال را تغییر دهد و دگرگون سازد.^۲

به همین دلیل است که در احکام آمده، مستحب است دایه ای که برای طفل می گیرند، دوازده

امامی و دارای عقل و عفت و صورت نیکو باشد و مکروه است کم عقل یا غیر دوازده امامی یا

بدصورت یا بدخلق یا زنازاده باشد و نیز مکروه است دایه ای بگیرند که شیرش از بچه ای است

که از زنا بدنیا آمده باشد، چون در شیر تأثیر خاصی است که صفات روحی دایه را به کودک

میراث می دهد.^۳

الف) تقوای مادر

مادر باید باتقوی باشد. مادر باید مواظب باشد گناه مخصوصاً در وقت شیردادن در زندگیش

نباشد. مادر باید مواظب باشد به واسطه ی بی تقوایی شیر خود را آلوده نکند. اگر مادر گناهی

مرتکب شود اثر می گذارد روی شیر و شیری که بچه می خورد به میکروب معنوی آلوده می

شود

مادرها وقتی می خواهند به بچه شیر بدهند اول بسم الله بگویند، مواظب باشند وقت شیر دادن

تخیل بد، وسوسه بد در فکر آن ها نیاید. اگر می توانند با وضو به بچه شیر بدهند.

مادرها وقتی به بچه شیر می دهند، قبلاً توبه از گناه بکنند و از دل استغفرالله بگویند. داستان

شیخ انصاری که مردم در علم و عمل به او غبطه می خورند وقتی از مادرش قضیه را جویا شدند

^۱ محمد رضا، سالاری فر، همان کتاب، ص ۱۴۸ و ۱۴۹

^۲ محمد، و اصف، طب النبی (صلی الله و علیه و آله) چاپ پنجم، قم: اسلام، ص ۲۸

^۳ جواد، تبریزی، توضیح المسائل، چاپ دوم، قم: دفتر نشر برگزیده، ۱۳۷۴، ص ۴۳۶

مادرش گفت : هیچ وقت بدون وضو به او شیر ندادم . بهتر اهمیت و تأثیر تقوای مادر در فرزند را نشان می دهد .^۱

ب) هیجانات مادر

اگر شیر در حال هیجان و عصبانیت باشد ممکن است از نظر ظاهری به بچه آسیب برساند و اگر ظاهراً آسیبی نبیند حداقل روی روحیه و استعداد و روی نشاط او تأثیر می گذارد .

سوره حدید آیه ۲۲ و ۲۳ خداوند در این آیات می گوید ای انسان برای اینکه از چیزهایی که به تو می رسد خیلی خوشحال و یا خیلی بدحال نشوی و غم و غصه نخوری بدان که سرنوشت تو از قبل نوشته شده است . مادر با توجه به این آیه می تواند هیجانات و روحيات خود را کنترل کند و غم و غصه دنیا را نخورد .^۲

پس مادران سعی کنید هنگام شیردادن نه فقط با وضو باشید بلکه بانشاط ، خنده رو و متبسم باشید . همین تبسم و دست نوازش مادر روی روح و مغز بچه تأثیر می گذارد . فرق است بین مادری که نیمه شب با صدای بچه از خواب بیدار شده و با مهربانی و دست نوازش روی سر بچه می کشد و به او شیر می دهد و مادری که به خاطر بیدار شدنش با گریه بچه و کم خوابی عصبانی است و حرف های نابهنجار به بچه می گوید . پس دومین مورد اینست که هیجان ها را کنار بگذارند و زن و شوهر مواظب باشند با یکدیگر مدارا کنند ، عصبانی نشوند ، یکدیگر را ناراحت نکنند تا همیشه بانشاط باشند و غم و غصه نخورند .^۳

ج) غذای حلال

اول زندگی کودک سریعاً تکامل می یابد و ساختمان مغزش با سرعت بیشتری رشد می نماید .

^۱حسین ،مظاهری، تربیت فرزند از نظر اسلام ،چاپ دوازدهم ، تهران : چاپ و نشر بین الملل ،۱۳۸۱، ص ۷۹ و ۸۰

^۲همان ، ص ۸۱

^۳حسین ،مظاهری ، همان کتاب ، ص ۸۵

مسئولیت پدر و مادر این ایام خیلی سنگین است . غفلت و عدم توجه در پاکی و کامل بودن غذای جسم و جان کودک عوارض غیر قابل جبرانی را به بار می آورد . در سنین اول زندگی است که کودک ساخته می شود و لازم است به تمام جهات مادی و معنوی او توجه داشت . نقض تغذیه ی جسمی یا روانی در این ایام عوارض سنگینی را در پی دارد یک غفلت کوچک ممکن است بدبختی عظیمی را به وجود آورد و تا پایان عمر طفل را دچار تیره روزی نماید .^۱

از آنجا که کودک تغذیه خود را از راه مادر به دست می آورد لذا مادران دلسوز و مهربانی که علاقه دارند فرزند پاک ، سالم ، صالح ، باایمان و دوستدار ائمه (علیهم السلام) داشته باشند باید با روش صحیح تغذیه در اسلام آشنا شوند .

لذا کسب حلال ، پرداخت خمس و زکات و استفاده مادر از غذاهای طاهر و پاکیزه از جهت ظاهری و باطنی همگی در ایجاد و پرورش فرزندان صالح نقش بسزایی دارند .^۲

مادر نباید به هر شکل که میل و طبعش اقتضا می کند از مواد خوراکی استفاده کند ، چه بسا که غذا از منبع حلالی تهیه نشده و از نظر آثار برای او و فرزندش زیان داشته باشد .^۳

طفلی که گوشت او از شیری که از غذای حرام به هم رسیده متکون شود طبع او خبیث می شود و طینت او از خبثات سرشته می گردد .^۴

^۱ محمد رضا ، جوادی ، کودک از نظر وراثت و تربیت محمد تقی فلسفی ، ج ۱ ، چاپ دوم ، تهران : دفتر

نشر فرهنگ اسلامی، ص ۸۶

^۲ سیما ، میخبر ، همان کتاب ، ص ۱۷۸

^۳ حسین ، انصاریان ، همان کتاب ، ص ۴۳۶

^۴ احمد بن محمد مهدی ، نراقی ، همان کتاب ، ص ۲۲۲

(د) روحیات مادر

روحیات مادر روی روحیه و شخصیت بچه اثر می گذارد نگاه کنید به داستان اعدام شیخ فضل الله نوری و کف زدن پسرش پای چوبه دار . چرا پسر اینگونه شد . دلیلش را خود شیخ گفته چون دایه اش زن آلوده و ناصبی بود .^۱

نکاتی اخلاقی هنگام شیردادن

مداومت بر وضو و طهارت به ویژه قبل از شیر دادن به فرزند را در دستور کار خود قرار دهید . با وضو بودن شما به طور مداوم باعث پاکی و طهارت و نورانیت جسم و جان شما می گردد؛ چنانچه فرموده اند :

الوضوء علی الوضوء نور علی نور؛ وضو در پی وضو ، نوری است در پی نور . وضو گرفتن در پی هر حدثی (آنچه که وضو را باطل می کند)، مایه آمرزش و مغفرت گناهانی است که مابین دو وضو انجام گرفته است .

شیر دادن شما به فرزندان همراه با وضو و طهارت و تا حد امکان رو به قبله ، باعث انتقال پاکی و طهارت و نورانیت از طریق شیر به جسم و جان کودک می گردد .

فرصت شیر دادن به فرزند را با تلاوت زیبای قرآن و یا با شنیدن تلاوت های زیبا از طریق نوار یا سی دی ، مقرون و همراه سازید . شما با این عمل زمینه های تربیت قرآنی فرزندان را فراهم و عشق به قرآن را با گوشت و پوست و استخوان او درمی آمیزید .

زمان شیردهی را با اشک بر غربت و مظلومیت امام حسین (علیه السلام) درآمیزد و از این راه ، روح و جان کودکان را با عشق حسینی در مقابل عشق های غیر خدایی بیمه سازید . این دستور

^۱ حسین ، مظاهری ، همان کتاب ، ص ۸۹

می تواند با خواندن یا شنیدن روضه امام حسین (علیه السلام) یا زیارتنامه های آن حضرت ، به ویژه زیارت وارث و زیارت عاشورا ، عمل گردد .

هنگام شیردهی نوزادتان را غنیمت شمارید و با ذکر و یاد امام زمان (علیه السلام) محبت و عشق ناب مهدوی را به شیره جان او منتقل سازید . این دستور می تواند با یک سلام خالصانه به ساحت آن حضرت با عباراتی هم چون : «السلام علیک یا صاحب الزمان» ، «السلام علیک یا بقیه الله» و یا با خواندن و شنیدن مدایح و سروده های مهدوی و یا زیارت ها و ادعیه مهدوی صورت پذیرد ؛ زیارت ها و دعاهایی هم چون دعای عهد ، دعای زمان غیبت ، زیارت آل یاسین ، دعای ندبه ، زیارت امام عصر (علیه السلام) در روز جمعه و ...^۱

در شروع شیر دادن ذکر « بسم الله الرحمن الرحيم » را فراموش نکنید.

در روایتی از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) وارد شده است «هر امر بالارزش و مهمی که بدون ذکر بسم الله الرحمن الرحيم انجام شود ناقص و بدون نتیجه خواهد ماند.» در هنگام شیر دادن به کودک نگاه کنید و با او حرف بزنید و در سخن گفتن به ایام شهادت و ولادت ائمه (ع) توجه کنید و نگران فهم کودک نباشید مادری که می خواهد فرهنگ ساز باشد و فرهنگ اهل بیت (علیهم السلام) را به کودک خود منتقل کند لازم است فرهنگ دین داشته باشد و با فرهنگ دین کودک را تغذیه و پرورش دهد .

صبر و آرامش ، عصبانیت و تندخویی افکار سالم یا غیر سالم گذشت و رأفت اسلامی و یا اجابت و انتقام گیری شما همه و همه بر روی کودک تأثیر خواهد داشت پس آینده فرزندان در گرو اعمال و برخورد شماست .

در روزهای هفته با یاد معصومی که آن روز به نام وی منتسب شده غذا بپزید، کارهایتان را انجام دهید ، غذا بخورید و به کودکان شیر بدهید .

^۱مرتضی آقا تهرانی ، محمد باقر حیدری کاشانی ، خانواده و تربیت مهدوی ، چاپ چهارم ، تهران : کتاب یوسف ، ۱۳۸۹، ص ۳۳۹ و ۳۴۰ و ۳۴۱

شکر الهی را در پایان شیردهی و غذا دادن فراموش نکنید .

در نهایت همه این کارها را برای خداوند به عنوان پرستش الهی انجام دهید تا به یقین برسید .
کار شیر دادن تنها تغذیه نیست بلکه تبادل عاطفی و تقویت روحی است . کودک به هنگام مکیدن پستان صدای قلب مادر را می شنود و آرامش نصیبی می یابد اینگونه کودکان از نظر روانی و جسمی سالم ترند و به عقیده روانشناسان شیر مادر کودکان را شاد و خرسند نگه می دارد و حتی از نظر اخلاقی در کودک اثر مثبتی دارد .^۱

گرفتن فرزند از شیر

راه های گرفتن فرزند از شیر

برای گرفتن از شیر هرگز خشونت به کار نبرید و از کارهایی مانند مالیدن ادویه تند و غیره خودداری کنید چنانچه کودک اصرار دارد که شیر بخورد او را از خود نرانید .
توسل به ائمه معصومین (علیهم السلام)
انتخاب زمان و مکان خوب همیشه مخصوصاً برای شروع و پایان کارهای مهم و باارزش از روش بزرگان و علمای دین بوده و هست .
لذا نیکو است که برای پایان این عمل باارزش و پر از اجر نیز زمان و مکان مناسب و نیکویی را برگزینیم و پس از در نظر گرفتن موقعیت کودک و فصل مناسب برای از شیر گرفتن ، از نظر معنوی نیز مکان مقدسی چون حرم ائمه معصومین (علیهم السلام) را انتخاب کنیم .

^۱ سیما، میخبر، همان کتاب ، ص ۱۸۰ و ۱۸۳

همچنین به یاد داشته باشید که قرار است شیر از بچه گرفته شود نه مادر از او ، پس سعی کنید کودک را از شیر مادر غافل کنید اما خود از بچه غافل نشوید و وقت کافی کافی را با او صرف کنید تا کودک شما این توجه و همراهی را درک کند .^۱

صبر در برابر اذیت های (گریه) نوزاد

امام موسی کاظم (علیه السلام) فرمودند : شوخی و کج خلقی طفل در کودکی علامت آن است که در بزرگی دانا و بردبار خواهد بود . (مادر باید متوجه این مسئله بوده در مقابل اذیت های نوزاد و گریه های او صبر جمیل داشته باشد . که این رفتار و صبر مادر در این دوره باعث بردباری و دانایی نوزاد در آینده او می شود .)^۲

دلیل گریه کودک و برخورد مادر (برخورد لطیف مادر با کودک)

حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود : فرزندان را به خاطر گریه و ناله ای که به جهت کودکی دارند کتک زنید زیرا گریه طفل معنادار است . گریه آنها در چهار ماه اول شهادت به توحید ، در چهارم ماه دوم صلوات و درود بر پیامبر و آل او و در چهار ماه سوم دعا برای پدر و مادر است . بنابر این شهادت دهنده به وحدانیت حق و درود فرستنده به نبی و آل و دعا کننده به پدر و مادر را نزن . کودک نه تنها مستحق کتک نیست بلکه به خاطر گریه ی معنادارش ، واجب است با تمام وجود از او رعایت کنی و لطف و محبت خود را از او دریغ ننمایی.^۳

در روایت دیگری آمده که فرزندان تا هفت سالگی ریحانه توست .

^۱ سیما ، میخبر ، همان کتاب ، ص ۲۱۱ و ۲۱۴

^۲ محمد باقر ، مجلسی ، همان کتاب ، ص ۱۳۸

^۳ حسین ، انصاریان ، همان کتاب ، ص ۴۲۹

مفضل بن عمرو از امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره ی گریه و خنده ی کودکان پرسید که چرا بدون دلیل می خندند و بدون درد گریه می کنند؟! آن حضرت در پاسخ فرمود: هیچ طفلی نیست مگر آن که امام زمانش (علیه السلام) را زیارت می کند و با او مناجات و راز و نیاز می نماید. پس گریه ی او برای جدایی از امام است و خنده اش هنگامی است که امام سوی او روی می آورد. این سعادت تا زمانی است که کودک به زبان بیاید. از آن زمان به بعد این در رحمت به رویش بسته و بر دل و جانش مهر فراموشی زده می شود.

روحیه ی کودک در هفت سال نخست بسیار ظریف و لطیف و حساس است و به هیچ وجه نباید آزرده شود؛ چنانچه مولای اهل ایمان و امیر بیان بر ظرافت و لطافت کودک در این دوران چنین تأکید ورزیده اند:

ولدک ریحاتک سبعا...؛ فرزند تو تا هفت سالگی روح و ریحان تو و چونان برگ خوش بویی برای توست.

چهره و چشمان زیبای کودکانمان را بوسه باران کنیم؛ چرا که چشمان معصومان به جمال دل آرای امام زمانشان روشن و منور گشته است. آنان را از این پس بیش تر دریابیم، ببوسیم، ببوییم و در آغوش بگیریم؛ چرا که آنان هم نشین و هم صحبت امام زمان (علیه السلام) گشته اند.^۱

بوسیدن نوزاد

در حدیث صحیح از حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) منقول است که هر که فرزند خود را ببوسد خدا حسنه ای برای او بنویسد و هر که فرزند خود را شاد کند خدا او را در قیامت شاد کند.

^۱مرتضی آقا تهرانی، محمد باقر حیدری کاشانی، همان کتاب، ص ۳۴۸ و ۳۴۹

در حدیث دیگر فرمود که شخصی به خدمت رسول (صلی الله علیه و آله) آمد و گفت: هرگز اطفال خود را نبوسیده‌ام. چون او رفت حضرت فرمود که این مرد در نزد من از اهل جهنم است.

از این احادیث به اهمیت بوسیدن اطفال پی می‌بریم. مادر باید از همان ابتدای تولد نوزاد با روی خوش با او برخورد کند، او را ببوسد و نوازش کند تا به او بفهماند که دوستش دارد و با این کار باعث شادی او شود.^۱

انتخاب لالایی و قصه و آهنگ های مناسب

یکی از نیازها و علاقه‌های شدید کودکان، علاقه به شعر، لالایی، داستان و قصه است و اصولاً ما به داستان‌گویی کم‌اهمیت می‌دهیم، در حالی که در قرآن، این فرجامین نسخه‌ی شفابخش آسمانی، و در کتاب‌های اخلاقی و تربیتی بر آثار مثبت تربیتی آن تکیه‌ی فروانی شده است. والدین و مربیان می‌توانند با ارائه‌ی معارف محبت‌انگیز مهدوی به زبانی ساده و دلنشین در قالب لالایی، شعر و قصه، روح لطیف کودک را از پاکی‌ها، کرامت‌ها، صداقت‌ها، رشادت‌ها، محبت‌ها و گذشت‌ها لبریز سازند.

یکی از بهترین موقعیت‌ها برای لالایی، شعرخوانی و قصه‌گویی هنگام خواب کودک است؛ چرا که همزمان با به خواب رفتن کودک حساسیت خودآگاه او کاهش و میزان تأثیرپذیری ناخودآگاه او به تدریج افزایش می‌یابد و چنین موقعیتی بهترین زمان برای تأثیرگذاری در جان پاک کودک است.

به طور مثال کودکان به مقتضای روح لطیف و ظریف خود نسبت به آهنگ‌ها، ترانه‌ها، و ... علاقه‌ی وافری نشان می‌دهد و عکس‌العمل‌های جالب و شگفت‌آوری از خود بروز می‌دهند. همین امر باعث شده است تا خانواده‌های بسیاری برای آرام کردن فرزند خویش و جلوگیری از

^۱ محمد باقر، مجلسی، همان کتاب، ص ۱۳۸ و ۱۳۹

شیطنت ها و یا برای خوابانیدن او از آهنگ های گوناگونی که در عروسک ها ، تلفن های همراه و ... تعبیه شده است ، استفاده کنند و چنین فرآیندی را گامی موفقیت آمیز در آرام سازی فرزندشان بینگارند ، در حالی که از آثار تخریبی بسیاری از آهنگ ها و موسیقی های تند بر روح و روان لطیف فرزندشان غافلند و توجه ندارند که این فرآیند تا چه حد بنیان های تعادل روانی و اخلاقی فرزندشان را در معرض خطر قرار می دهد .

در چنین مواردی به جای استفاده از موسیقی و آهنگ های گوناگون ، می توان روح لطیف فرزند را از نوای دلنشین تلاوت قرآن ، مدیحه سرایی اهل بیت (علیهم السلام) تواشیح و سروده های مذهبی آرام و بدون آهنگ ، لبریز عاطفه و محبت ساخت . در این میان استفاده از لالایی ها ، سرودهای کودکانه و مدیحه سرایی ساده که با نام و یاد امام زمان (علیه السلام) عجین شده است ، تعلقات عاطفی و قلبی کودک را به طور غیر مستقیم و ناآگاهانه برخواهد انگیزخت و زمینه ساز پیوند و ارتباط معنوی و آگاهانه ی او در دوره های بعدی خواهد گشت . در این میان مادران و پدران برای لالایی کودکانشان و یا در برقراری ارتباط کلامی با فرزندانشان می توانند بهترین سروده های کودکانه ی مهدوی را انتخاب و آن را با صوت و لالایی آهنگین به عمق جان میوه ی قلبشان بنشانند .^۱

زمینه سازی برای تجربه موفق کودک

در این دوران اگر خانواده و به ویژه مادر با روشن بینی زمینه را جهت دستیابی به تجربه هایی موفق و خوشایند برای کودک فراهم کنند و به او این فرصت را بدهند که جهان پیرامون خود را با دست کاری اشیاء به تدریج بشناسد ، احساس موفقیت و خوش بینی و اعتماد به نفس در وجود کودک شکل می گیرد و همین احساس مطبوع ، پایه های اولیه ی نگرش سالم طفل به زندگی و محیط پیرامون او را بنیان می گذارد . اما اگر کودک از همان ابتدا پیوسته از لمس کردن

^۱مرتضی آقا تهرانی ، محمد باقر حیدری کاشانی ، همان کتاب ، ص ۳۵۹ و ۳۶۰

اشیا و دقیق شدن در آن ها که به شدت مورد توجه اوست ، منع و محروم شود و اطرافیان او به ویژه مادر ، اشیای خارجی را موجوداتی تهدید آمیز و خطرناک معرفی کنند ، در این صورت کودک جهان را مکانی مخاطره آمیز می پندارد . همین تصور سبب می شود که او از همان ابتدا نسبت به جهان و زندگی در آن عواطف ناخوشایندی پیدا کند و در آن احساس امنیت نکند .^۱

کمک به خوب بودن فرزند

از رسول خدا منقول است که فرمود : خدا رحمت کند کسی را که در نیکی و نیکوکاری به فرزند خویش کمک کند . راوی پرسید چگونه حضرت فرمود : آن چه را که کودک در قوه و قدرت داشته و انجام داده است از او قبول کند ، او را به گناه و طغیان وادار نکند ، به او دروغ نگوید و در برابر او مرتکب اعمال احمقانه نشود .

در تعالیم دینی آمده است که در یک مورد اجازه ی ریا داریم ، آن هم هنگام آموزش دین و اخلاق به فرزندانمان است ؛ یعنی انجام اعمال دینی در معرض دید کودک باشد تا او نیز به آن سمت و سو تشویق شود ؛ مانند خواندن نماز در کنار فرزند و یا کمک به نیازمندان توسط کودک . از همین رو به تعریف نیز توصیه شده است که در طول زندگی ، دیگران را با رفتار خود به دین دعوت کنند . امام صادق (علیه السلام) در روایتی می فرماید : کونو دعاه الناس بغير الستکم ؛ مردم را با روشی غیر از زبانتان ، به سوی خدا بخوانید .^۲

رسول خدا فرمود : پروردگار رحمت فرماید پدر و مادری را که فرزندان خود را بر رفتار نیکو نسبت به خود یاری می دهند .

^۱مرتضی آقا تهرانی ، محمد باقر حیدری کاشانی ، همان کتاب ، ص ۳۵۷

^۲هادی ، قطبی ، آداب و آفات تربیت کودک و نوجوان ، چاپ چهاردهم ، قم : احمدیه ، ۱۳۸۴ ، ص ۴۴

آن ها نباید در اثر روش غلط باعث شوند که فرزندان بر پدر و مادرشان بی احترامی و جسارت و اهانت نمایند و در نتیجه فرزندانشان را در اثر بی توجهی به مقام معنوی که والدین به درگاه حضرت احدیت دارند در آتش جهنم بسوزانند .^۱

تبعیض نگذاشتن بین کودکان

در حدیثی آمده که حضرت رسول (صلی الله و علیه و آله) دیدند شخصی را که دو پسر داشت و یکی را نبوسید و دیگری را می بوسید حضرت فرمود که چرا هر دو را مثل هم مهربانی نکردی ؟ و بدان که بهتر آن است که در میان فرزندان زیادتى قرار ندهد مگر آن که یکی عالم تر و صالح تر باشد و به این سبب او را زیادتى دهد . تبعیض بین فرزندان در یک خانواده کاری ناپسند و یک مشکل اخلاقی است . مادر باید به این مهم توجه کند که مبدا از همان ابتدا بین فرزندان تبعیض قائل شود .^۲

مفاد حدیث چه می گوید : ۱- نهی از تبعیض بین فرزندان ۲- اجازه تبعیض در بعضی موارد مثلاً برتری یک فرزند در علم یا عمل صالح . از آنجا که نوزادی که تازه به دنیا می آید (متولد می شود) هیچ برتری از این لحاظ ندارد مادر نمی تواند بین نوزاد و دیگر فرزندان و یا اگر چند قلو باشند بین نوزادانش تبعیض قائل شود گرچه ممکن است یک نوزاد زیباتر ، آرام تر ، بانمک تر ، ... باشد.

^۱ محمود ، ارگانی بهبهانی حائری ، دید و بازدید (صله ارحام در اسلام) ، چاپ اول ، قم : پیام مهدی ، ۱۳۷۶ ، ص

۲۸۴ و ۲۸۵

^۲ محمد باقر ، مجلسی ، همان کتاب ، ص ۱۳۹

ایجاد حس عزت نفس

الف (انتقال حس دوستی

برای ایجاد حس عزت نفس مادر باید به کودک بفهماند که دوستش دارد.^۱
بعضی از مردم علاقه چندانی به کودکان خود نشان نمی دهند، یا اگر علاقه دارند اظهار نمی کنند و در رفتار با آنان خشن و تند و سخت گیرند اینان بدانند که با این روش، که روشی غیر انسانی و اسلامی است خود را از رحمت حق محروم می کنند.^۲

ب (احترام به کودک

نکته دوم احترام گذاشتن به کودک است. در این باره علاوه بر توجه به حقوق کودک و رعایت آن ها در رفتار و گفتار، شخصیت او را محترم شماریم و از توهین، تحقیر، سرکوفت، سرزنش نسبت به او خودداری کنیم.
روابط کلامی مناسب با کودک از وظایف والدین است. زیرا کودکان هنوز به گفتار مسلط نیستند و با اشاره صحبت می کنند، نیازمند پاسخ مناسب هستند، نه تمسخر و بی اعتنایی.^۳
پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) فرمود: اکرما اولادکم و احسنوا ادا بکم یغفر لکم؛ بچه هایتان را گرامی بدارید احترام بچه هایتان را نگاه دارید و ادب هم به آنها بیاموزید و خوب هم بیاموزید.

والدین به ویژه مادران روی تربیت کودک خیلی حساس هستند. به همین دلیل دائماً در حال تذکر دادن هستند و از همان اوایل کودکی ممکن است به بهانه تربیت کودک در بیشتر موارد به برخورد لفظی با کودک و دعوای او منجر شود. در حالی که اگر آنها این حدیث را مد نظر داشته

^۱محمدرضا، سالاری، همان کتاب، ص ۱۵۷

^۲محمدرضا، سالاری، همان کتاب، ص ۴۱۴

^۳محمدرضا، سالاری، همان کتاب، ص ۱۵۷

باشند می فهمند که تربیت صحیح کودک خیلی با اخلاق و رفتارشان فاصله دارد . مادران باید در هر حالی فرزندشان را اکرام کنند . احترام به فرزند و بزرگداشت او ، باعث حفظ شخصیت فرزند شده و فرزندى که شخصیت خود را بزرگ ببیند هیچ وقت کارى را که تخریب آن شود انجام نمى دهد و خود را به بهترین آداب مودب مى کند .^۱

ج)تحسين کودک

به نیاز کودک به تحسین و قدردانی اهمیت دهیم و فقط کودکان جذاب ، باهوش ، سازگار و سالم را تحسین و تقدیر نکنیم . البته لازم است به تفاوت های فردی توجه کنیم و هر کودک را در حد توان تحسین کنیم و حتی گاه کودکانی را که در جهاتی پایین ترند بیشتر تحسین و تقدیر کنیم زیرا عملاً فرصت های رشد آن ها کمتر است و با این کار زمینه شکوفایی توانایی های هر چند کمتر آن ها را فراهم می کنیم .^۲

تأمین نیازهای کودک

نوزاد انشان بیش از نوزاد هر حیوان دیگر نیازمند توجه و مراقبت است . والدین از هر فرد یا موسسه دیگر در مراقبت و تامین نیازهای فرزندان و علاقه مندتر و کوشاترند ، حتی ضروریات زندگی خود را فدای تامین نیازهای فرزندان می کنند .^۳

الف) نیاز ایمنی

از نیازهای کودک نیاز به امنیت است که روابط مستحکم والدین و اعتماد متقابل بین آن ها و وجود محیطی صمیمی و آشنا در تامین آن نقش دارد .^۴

^۱حسین ، مظاهری ، همان کتاب، ص ۲۶۰

^۲محمدرضا،سالاری ،همان کتاب،ص ۱۵۸

^۳همان ، ص ۲۲

^۴همان، ص ۱۵۶

بگومگوها، اختلافات، درگیری ها، جدایی عاطفی، طلاق برای کودک وحشت آور است.^۱

خشم یا تهدید والدین مبنی بر تنبیه کودک، پرخاشگری نسبت به او، بدرفتاری و تنبیه بدنی کودک، گاه چنان او را دچار ترس و اضطراب می کند که پیامدهای آن از دردهای جسمانی بدتر است.^۱

حوادثی بسیار کوچک، مانند شکستن یک لیوان ممکن است موجب وحشت کودک شود زیرا او جثه ای کوچک و آگاهی ناچیز دارد. خانواده باید سعی کنند شرایط را برای کودک امن و قابل پیش بینی کنند. همسو بودن انتظارات والدین با شیوه های تربیتی آنان ایجاد نظم در روال زندگی روزانه مانند خوراک و خواب و حتی قصه گفتن و اجازه دادن به کودک برای انجام رفتارهایی در محدوده خانه به احساس ایمنی و کنترل او بر شرایط کمک می کند.^۲

(ب) نیاز وابستگی و تعلق

کیفیت رابطه والدین با کودک بیش از مدت زمان رابطه، در دلبستگی نقش دارد. بنابر این حساسیت، همگامی والدین و روابط متقابل با کودک، به گونه ای که در مقابل رفتارهای کودک پاسخ گو باشند و با هماهنگی، مراودات لذت بخشی با او داشته باشند از عوامل مهم ایجاد دلبستگی است.

علاوه بر این گرمی، حامی بودن و ملایمت در دلبستگی کودک موثر است. بدون تردید والدین در تحقق این امور موفق تر از سایرین هستند.^۳

^۱ همان، ص ۲۳

^۲ محمد رضا، سالاری فر، همان کتاب، ص ۱۵۶

^۳ همان، ص ۲۳

ج) نیاز بازی (پایین آمدن تا سرحد کودکی)

در یکی از نمازها وقتی علت طولانی شدن سجده پیامبر را پرسیدند ، فرمود : فرزندم حسن بر دوشم سوار بود . نخواستم عجله کنم ، تا نیازش برطرف شود .^۱

بازی امروز کودک ، تعیین کننده ی منش ها و گرایش های فردی اوست . همبازی شدن با کودک با دید تربیتی و همراه با اخلاق و منش های مهدوی (مثل صبر و متانت ، خوش اخلاقی و بشاشت ، و ...) با هدف تزریق اخلاق و منش مهدوی می تواند قوی ترین تأثیر گذاری ها را در پی ریزی و تحکیم شخصیت مهدوی فرزند در پی داشته باشد .

فضاسازی های مهدوی به هنگام همبازی شدن با کودک اگر با نمایشی از اخلاق و منش های زیبای مهدوی ، تأکید بر صداقت و راستگویی ، پافشاری بر خوش قولی و خوش عهدی و خوش اخلاقی ، احترام و اکرام کریمانه ، صبر و بردباری ، مزاح و شوخی ، ایثار و گذشت ، بخشش خطاها و لغزش ها ، پرهیز از دروغ و دغل بازی ، همراه گردد ، می تواند بیش ترین تأثیر را در نهادینه سازی عشق و محبت امام مهدی (علیه السلام) در نهاد کودکانمان بگذارد .^۲

پاسخ به موقع مادر به احتیاجات نوزاد

تحقیقات روانی علت حس بدبینی افراطی را به یک سالگی فرد ارتباط می دهند . اریکسون از نوزادی تا یک سالگی را دوران « اعتمادسازی » می نامد . وی این مقطع زمانی را زمینه ساز احساس امنیت یا عدم امنیت در آینده یعنی دوران جوانی و بزرگسالی می داند . چنان چه مادری به نیاز نوزاد خود به موقع پاسخ دهد مثلاً هنگام گرسنگی به او شیر دهد و یا زمانی که احتیاج به نوازش دارد ، او را از چشمه ی محبت خود سیراب کند ، چنین نوزادی ، ابتدا به مادر حس اعتماد داشته و محیط خانه را امی می پندارد و در آینده نیز وقتی وارد جامعه شود ، احساس خوبی به

^۱ همان ، ص ۱۵۱

^۲ مرتضی آقا تهرانی ، محمد باقر حیدری کاشانی ، همان کتاب ، ص ۳۶۵

سایرین خواهد داشت . در واقع مادر در این جا اعتمادسازی کرده است . اما اگر او این رسیدگی های جسمی و روحی را از فرزند دریغ نماید و یا در برابر به نوزادش کوتاهی کند ، فرزند به مادر ، اطرافیان و اجتماع بدبین شده و احساس ناامنی می کند .

گاهی دیده می شود که بعضی از مادران بی توجه کودک خود را که جایش چنین است ، به بهانه این که همین الان او را عوض کرده ام ، ساعت ها رها می کنند ، در حالی که کودک از این وضعیت رنج می برد و احساس عدم امنیت و بی اعتمادی به اطرافیان به او دست می دهد .^۱

وحدت رویه والدین در مقابل نوزاد

یکی از اصول تربیتی - و اخلاقی - که بسیار مهم است ، هم آهنگی و وحدت رویه والدین و پرهیز از دوگانگی و تعارض در رفتار آن هاست ؛ به عنوان مثال مادر خانواده در مقابل دیگران از فرزند خود به شدت دفاع می کند و اشتباهات او را توجیه می کند ، اما در خلوت او را تحقیر می نماید . این رفتار متناقض تأثیر نامطلوبی دارد و در آینده برای او و اطرافیانش مشکل ساز خواهد شد . « اسکیزوفرنی » یا دوگانگی شخصیت از جمله بیماری هایی است که در کمین چنین فرزندان می باشد . که به سبب آن دیگر احساس بزرگی و کرامت نمی کنند و همواره در شک و تردید به سر می برند . که آیا کار من درست است یا نادرست . بنابر این یک تعریف واحد از شخصیت خویش ندارند و منتظر می مانند تا دیگران ارزش کارهای آنان را تعیین کنند و این یعنی یک بحران اخلاقی .^۲

^۱ هادی، قطبی، همان کتاب، ص ۲۲ تا ۱۹

^۲ هادی، قطبی، همان کتاب، ص ۳۲

هماهنگی گفتار و رفتار والدین

باید والدین ، خود در حد قابل قبولی به امور اخلاقی و آداب و رفتار پای بند باشند . به طور کلی باید فرزند متوجه هماهنگی بین گفتار و رفتار والدین باشد در غیر این صورت او دچار تعارض و سردرگمی شده و خود را مردد بین پیروی از گفتار یا رفتار والدین می بیند . علاوه بر این با کنایه و اشاره مطالب را عرضه کنند نه به طور مستقیم که موجب جرأت و مخالفت فرزند شود .^۱

رفتار مادر با همسر در برابر نوزاد

فرزندان ما در خانه به رابطه ابوینی نیاز دارند . پدر و مادر هر دو با ید به پشتوانه یکدیگر وظیفه خود را به خوبی انجام دهند .

از همین رو نباید والدین در حضور فرزند با یکدیگر مخالفت و مشاجره کنند . بلکه می بایست اختلافشان را به دور از چشمان فرزند حل کرده و با اتفاق نظر ، کودکان را به کاری امر یا نهی کنند .

هم چنین احترام یک دیگر را پاس بدانند تا فرزند از آنان بیاموزد و در نبود پدر یا مادر برای آنان ارزش قائل شود و حرف شنوی داشته باشد .

حال اگر این رابطه ابوینی وجود نداشته باشد و تعارض پدر و مادر برای فرزند آنها باشد و احترام خودشان را زیر پا نهند ، فرزند نیز احترامی برای آن ها قائل نخواهد بود ؛ پدر را مدیر خانواده نمی داند و به مادر به چشم یک مربی نمی نگرد و در آینده ای نه چندان دور ، فرزند آنان را به عنوان الگوی رفتاری قبول نمی کند و الگوی خود را در خارج از خانه جست و جو می کند و به

^۱محمدرضا، سالاری، همان کتاب، ص ۱۳۵

دنبال الگوهای جذاب و هم آهنگ با خود می رود و به شخصیت های کاذب و بیگانه روی می آورد.^۱

لذا داشتن وحدت رویه در رفتارهای والدین بسیار ضروری است و والدین نباید گفته ها و رفتارهای یکدیگر را در برابر کودک نفی کنند .

www.markazdanesh.ir

^۱ هادی، قطبی، همان کتاب، ص ۳۱ و ۳۲ و ۳۳

نتیجه

دوران نوزادی دوران بسیار حساسی است و بیشترین وقت کودک با مادر است پس مادران با استفاده از تعالیم اسلامی و با سبک زندگی برگرفته از آیات و روایات ، می توانند ضامن سعادت یا شقاوت فرزند خود در آینده شوند . مادر با اخلاق اسلامی ، باعث رشد شخصیت ، عزت نفس و اعتماد به نفس کودک می شود . با داشتن چنین فرزندی ، کشور متکی به خود بوده و در مقابل دشمنان ، محکم می ایستد . روز به روز بر پیشرفت کشور افزوده می شود و جامعه برای حضور دولت مهدوی آماده می شود .

www.markazdanesh.ir

فهرست منابع

- آقا تهرانی ، مرتضی و حیدری کاشانی ، محمد باقر ، خانواده و تربیت مهدوی ، چاپ چهارم ، تهران :
کتاب یوسف ، ۱۳۸۹
- ارگانی بهبهانی حائری ، محمود ، دید و بازدید (صله ارحام در اسلام) ، چاپ اول ، قم : پیام مهدی
۱۳۷۶،
- انصاریان ، حسین ، نظام خانواده در اسلام ، چاپ شانزدهم ، قم : انتشارات ام اییها ، ۱۳۷۶
- تبریزی ، جواد ، توضیح المسائل ، چاپ دوم ، قم : دفتر نشر برگزیده ، ۱۳۷۴
- جوادی آملی ، عبد الله ، مفاتیح الحیاه ، چاپ هفتاد و هشتم ، قم : اسراء ، ۱۳۹۱
- جوادی ، محمد رضا ، کودک از نظر وراثت و تربیت محمد تقی فلسفی ، ج ۱ ، چاپ دوم ، تهران : دفتر
نشر فرهنگ اسلامی
- سالاری فر ، محمد رضا ، درآمدی بر نظام خانواده در اسلام ، چاپ چهارم ، قم : مرکز نشر هاجر ،
۱۳۸۸، ۱۳۸۵
- قطبی ، هادی ، آداب و آفات تربیت کودک و نوجوان ، چاپ چهاردهم ، قم : احمدیه ، ۱۳۸۴
- مجلسی ، محمد باقر ، حلیه المتقین ، چاپ سیزدهم ، قم : انتشارات هجرت ، ۱۳۷۳
- مظاهری ، حسین ، تربیت فرزند از نظر اسلام ، چاپ دوازدهم ، تهران : چاپ و نشر بین الملل ، ۱۳۸۱
- میخبر ، سیما ، ریحانه بهشتی یا فرزند صالح ، چاپ هشتاد و سوم ، قم : نورالزهره ، ۱۳۸۲
- نراقی ، احمد بن محمد مهدی ، معراج السعاده ، چاپ اول ، تهران : انتشارات پیام آزادی ، ۱۳۷۸
- واصف ، محمد ، طب النبی (صلی الله و علیه و آله) چاپ پنجم ، قم : اسلام

